

Tilburg University

Corporate governance bij coöperaties. Ontwikkelingen op het gebied van de structuur en inrichting van de coöperatie

van der Sangen, G.J.H.

Published in:
Agrarisch recht

Publication date:
2001

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

van der Sangen, G. J. H. (2001). Corporate governance bij coöperaties. Ontwikkelingen op het gebied van de structuur en inrichting van de coöperatie. *Agrarisch recht*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Corporate governance bij coöperaties. Ontwikkelingen op het gebied van de structuur en inrichting van de coöperatie

dr G.J.H. van der Sangen¹

1 Inleiding

De laatste jaren staat het thema 'corporate governance' hoog op de agenda van met name beursgenoteerde vennootschappen. In het bijzonder naar aanleiding van de 40 Aanbevelingen van de Commissie Peters, inzake goed bestuur, adequaat toezicht en het afleggen van verantwoording, zijn een aantal beursgenoteerde vennootschappen gekomen tot een bezinning op de interne inrichting en structuur van de vennootschap mede in het licht van de vraag of de invloed van de aandeelhouder via de algemene vergadering zou moeten worden vergroot.² De commissie achtte destijds haar bevindingen ook relevant voor niet beursgenoteerde vennootschappen, en dus ook voor coöperaties. De Nationale Coöperatie Raad voor de land- en tuinbouw (NCR) gaf als reactie op het rapport het te betreuren dat er geen aandacht is besteed aan het bijzondere karakter van de coöperatie en welke gevolgen dit bijzondere karakter voor het debat inzake corporate governance zou dienen te hebben. De NCR ziet in de 40 Aanbevelingen wel een richtsnoer voor de binnen sommige coöperaties gevoerde discussie over de inrichting en de structuur van het bestuur en toezicht daarop, alsmede over de rol en invloed van de leden middels het lidmaatschap van de coöperatie. Men spreekt in dit verband wel over een (noodzaak van) 'revitalisering' van het lidmaatschap.³

In deze bijdrage worden een aantal onderwerpen van het corporate governance-debat nader besproken voor de situatie bij coöperaties. Tevens wordt aandacht geschonken aan een aantal recente ontwikkelingen in de wetgeving die ook van invloed zijn op de besturing van coöperaties. Alvorens hierop in te gaan wordt eerst aandacht besteed aan het bijzondere karakter van de coöperatie.

2 Coöperatie als verlengstuk en ledenbetrokkenheid

In verschillende wetgevingsproducten worden consequenties verbonden aan het bijzondere karakter van de samenwerking in coöperatief verband. Ik denk daarbij in het bijzonder aan de vennootschapsbelasting, het voor coöperaties geldende structuurregime, alsmede aan de regels van het mededingingsrecht. Op al deze gebieden kan men spreken van een bepaalde mate van facilitering van de coöperatie ten opzichte van niet-coöperatieve ondernemingen die terug te voeren is op het bijzondere karakter van de coöperatie als verlengstuk van de aangesloten

¹ Dr G.J.H. van der Sangen is universitair docent Ondernemingsrecht bij de vakgroep Privaatrecht van de Katholieke Universiteit Brabant, en tevens als onderzoeker verbonden aan het Center for Company Law aldaar.

² Rapport Cie Peters, *Corporate Governance in Nederland. De veertig aanbevelingen*, d.d. 25 juni 1997, Amsterdam 1997.

³ Zie voor de reactie van de NCR, *De NV* 75/4 april 1997, p. 123 en 124.

leden/bedrijfshoudingen.⁴ Deze met name in de economische wetenschappen ontwikkelde verlengstukgedachte houdt kort gezegd in dat de aangesloten leden/bedrijfshuishoudingen een of meer bedrijfsfuncties in technische zin afsplitsen naar de coöperatie die zij ieder afzonderlijk op minder gunstige condities ter hand zouden kunnen nemen. In economisch opzicht komen de daaruit voortvloeiende positieve of negatieve uitkomsten voor rekening van de aangesloten leden via het lidmaatschap. De coöperatie heeft als het ware een ondersteunende functie voor de eigen bedrijfsuitoefening van haar aangesloten leden, en heeft als primair doel ten behoeve van haar leden inkomen te genereren door met hen een zakelijk verkeer te onderhouden. Een en ander heeft tot gevolg dat de coöperatie een specifieke (statutaire) doelstelling kent die is afgestemd op het behartigen van de belangen van de aangesloten leden. De coöperatie kent daarmee tevens een besloten karakter.⁵

Het bijzondere karakter van de coöperatie als verlengstuk brengt met zich mee dat de leden in verschillende hoedanigheden optreden: zij zijn leverancier c.q. afnemer -, financier van de coöperatie en houder van zeggenschap. Een aantal leden fungeert tevens als bestuurder of als toezichthouder. Ook in de wettelijke inrichting en structuur van de coöperatie komt het bijzondere karakter van de coöperatie en de ledenbetrokkenheid tot uitdrukking. Zo wordt als hoofdregel het bestuur door en uit de leden gekozen.⁶ Zelfs indien op een coöperatie het structuurregime van toepassing is, bestaat de mogelijkheid dat het merendeel van de commissarissen in de verplichte raad van commissarissen bestaat uit leden, terwijl de algemene ledenvergadering ook bij de structuurcoöperatie bevoegd is tot benoeming en ontslag van bestuurders. Ook de vaststelling van de 'winst' is een bevoegdheid die, ongeacht of het structuurregime op de coöperatie toepasselijk is, toekomt aan de algemene vergadering.⁷ In het 'verlichte' structuurregime komt op deze wijze de ledendominantie tot uitdrukking.

3 Institutionaliseren, vermaatschappelijking en vervennootschappelijking van de coöperatie

Steeds vaker rijst de vraag of het veronderstelde bijzondere karakter van de coöperatie een aparte behandeling van de coöperatie rechtvaardigt, omdat de verlengstukgedachte niet door iedereen wordt onderschreven, terwijl er ook coöperaties zijn waarop de verlengstukgedachte niet dan wel in geringe mate van

⁴ Fiscaal: de zogenaamde verlengstukaftrek van art. 9 Wet Vpb 1969; voor grote coöperaties in de zin van de structuurregeling geldt een 'verlicht' regime, waarbij belangrijke bevoegdheden bij de algemene vergadering blijven, zoals het recht bestuurders te benoemen en te ontslaan, alsmede het recht om de jaarrekening vast te stellen; voor de toepassing van het mededingingsrecht, in het bijzonder ten aanzien van het kartelverbod van art. 81 EG-Verdrag, geldt dat de coöperatieve rechtsvorm niet per definitie als een overtreding van het verbod geldt. Ook is het stellen van uittreevoorwaarden geoorloofd indien en voorzover deze noodzakelijk zijn voor een goed functioneren van de coöperatie.

⁵ Zie over dit alles G.J.H. van der Sangen, *Rechtskarakter en financiering van de coöperatie*, W.E.J. Tjeenk Willink, Deventer 1999, p. 40-50.

⁶ Zie art. 2:37 lid 1 en lid 3 jo. 53a BW.

⁷ Zie respectievelijk de artt. 2:63h lid 2, 2:37 lid 2 jo. 53a en 58 lid 1 BW.

toepassing zijn, zoals het geval is bij de werknemerproductiecoöperatie of de zogenaamde eigenaarscoöperatie.⁸ Hetzelfde geldt voor verschillende dienstverlenende coöperatie met consumenten als leden, zoals supermarkten op coöperatieve grondslag, coöperatieve centrale antenne-inrichtingen, coöperatieve flatexploitatieverenigingen en coöperatie uitvaartverenigingen.

Kritische geluiden bestaan er evenwel ook ten aanzien van de toepassing van de verlengstukgedachte bij de bedrijfscoöperatie. Een aantal ontwikkelingen leveren een beeld op van met name grote agrarische bedrijfscoöperaties waarbij de leden als het ware op afstand komen te staan van de bedrijfsvoering van de coöperatie. Het gaat hier om de volgende vijf ontwikkelingen:

a. de rechtspersoonlijkheid van de coöperatie als zodanig

In de meest zuivere vorm zou de toepassing van de verlengstukgedachte er toe leiden dat de bedrijfsresultaten van een coöperatie steeds ten gunste c.q. ten laste komen van de leden in de vorm van uitdelingen van overschotten aan de leden respectievelijk in de vorm van bijdrageverplichtingen door de leden in geval van een tekort. Een coöperatie die de verlengstukgedachte consequent toepast, zou derhalve geen eigen winst of verlies kennen, maar volledig transparant zijn omdat het zakelijk verkeer met de leden volgens het kostendekkingsbeginsel wordt afgerekend.⁹ De praktijk laat echter zien dat een dergelijke situatie slechts sporadisch voorkomt. Alleen al uit oogpunt van interne financiering van de coöperatie kent de coöperatie een eigen vermogen opgebouwd uit niet uitgedeelde, maar gereserveerde exploitatie-overschotten. Een dergelijk effect wordt verstrekt indien een coöperatie het zakelijk verkeer met haar leden niet afrekenet op basis van het kostendekkingsbeginsel, maar op basis van marktconforme prijzen, zodat er bij de coöperatie een winst ontstaat die vergelijkbaar is bij niet-coöperatieve ondernemingen. De fiscus beschouwt de rechtspersoon coöperatie overigens steeds als een zelfstandig belastingplichtig lichaam voor de vennootschapsbelasting, waarbij slechts onder strikte voorwaarden de zogenaamde verlengstukaftrek wordt genoten.¹⁰ Ook civielrechtelijk blijkt een consequentie toepassing van de verlengstukgedachte niet steeds relevant, zoals blijkt uit het arrest van de Hoge Raad inzake Heino Krause.¹¹ De rechtspersoonlijkheid van een coöperatie brengt met zich dat noch individuele leden, noch de algemene ledenvergadering als zodanig schadevergoeding kunnen vorderen van derden die door wanprestatie dan wel onrechtmatige daad schade toebrengen aan de coöperatie, ook niet indien door toepassing van het kostendekkingsbeginsel het uiteindelijk de leden zijn voor wiens rekening de schade komt. Tot het vorderen van een dergelijke schade is bij uitsluiting het bestuur van de coöperatie bevoegd.

⁸ Zie hierover G.J.H. van der Sangen, 'De ontzielde materie van de Eigenaarscoöperatie', in: *J.L.P. Cahen-bundel*, Gouda Quint, Deventer 1997, p. 313-339.

⁹ Zie over het kostendekkingsbeginsel G.J.H. van der Sangen, *a.w.* p. 43, 44 en 364.

¹⁰ Zie artikel 9 lid 1 en lid 2 Wet Vpb 1969. Zie hierover nader J.J.M. Jansen, *Belastingheffing van coöperaties en haar leden*, Kluwer, Deventer 1996, p. 90 e.v.

¹¹ HR 13 oktober 2000, *RvdW* 2000, 205. Zie over dit arrest G.J.H. van der Sangen, 'Omgekeerde doorbraak bij coöperaties en de (processuele) positie van haar leden', *S&V* 2001 nr. 2.

b. schaalvergroting en vergaande diversificatie van bedrijfsactiviteiten

De coöperatieve praktijk laat een voortdurende tendens zien van schaalvergroting ten gevolge van fusies. Terwijl het aantal coöperaties door fusies afneemt, neemt de omvang in omzet, balanstotaal en in ledenaantal van coöperaties toe, hetgeen gekoppeld wordt aan een toenemende tendens van diversificatie en specialisatie van bedrijfsactiviteiten. Ook internationalisering speelt in dit verband een belangrijke rol. Al met al betekent dit een toename van de bedrijfsrisico's die voor het individuele lid niet meer zijn te overzien. Ten aanzien van de structuur en inrichting van de coöperatie heeft dit belangrijke consequenties. In de eerste plaats vertonen dergelijke coöperaties een dermate groot ledenbestand dat de besluitvorming omtrent de kernaangelegenheden van de coöperatie steeds getrapt plaatsvindt via een ledenraad bestaande uit afgevaardigden die door en uit de zogenaamde kringen of districten worden gekozen. Directe betrokkenheid van alle individuele leden bij de besluitvorming is eerder uitzondering dan regel.¹²

In de tweede plaats kan een vergaande diversificatie van bedrijfsactiviteiten een verwijdering betekenen van de primaire doelstelling van de coöperatie: het behartigen van de (bedrijfs-)belangen van de leden. Zo zal het bestuur steeds kritisch dienen te blijven ten aanzien van het entameren van nieuwe bedrijfsactiviteiten, en zich steeds dienen af te vragen op welke zij op korte en lange termijn dienstig zijn aan het doel van de coöperatie. Tevens rijst in dit verband steeds nadrukkelijker de vraag of de wijze van benoeming van bestuurders door en uit de leden, nog wel passend is. In toenemende mate komen naast leden/bestuurders meer professionele managers/bestuurders voor. Overigens biedt de wet de mogelijkheid daartoe, zij het beperkt.¹³

Het probleem om voldoende specifieke professionele expertise in het management van de coöperatie vertegenwoordigd te zien, wordt ook wel opgelost door naast het bestuur een of meer directeuren te benoemen die belast zijn met de dagelijkse leiding van de coöperatie.¹⁴ Mogelijk is het ook dat een directeur wordt aangesteld, zonder formeel bestuurder te zijn van de coöperatie, die onder verantwoordelijkheid van het formele bestuur belast is met de leiding van de coöperatieve onderneming, terwijl het formele bestuur belast is met het besturen van de verenigingsrechtelijke kant van de coöperatie.¹⁵ Een andere mogelijkheid bestaat hierin dat de gehele bedrijfsvoering wordt ondergebracht in een of meer dochtervennootschappen, waarin de coöperatie als aandeelhouder doorslaggevende zeggenschap heeft. Het bestuur van de dochter is verantwoordelijk voor het beleid van het in de dochter gedreven bedrijfsonderdeel van de coöperatie, terwijl het

¹² Zie over besluitvormingsstructuren M.E. Schreurs-Engelaar, *Organen van de coöperatie*, serie Monografieën vanwege het Van der Heijden Instituut, deel 46, Kluwer, Deventer 1995.

¹³ Zie art. 2:37 lid 1 jo. 53a BW. Van deze mogelijkheid wordt gebruik gemaakt bij de lokale Rabobanken.

¹⁴ Een voorbeeld hiervan biedt de topcoöperatie Rabobank Nederland, waarbij de bestuurstaken zijn verdeeld over een Raad van Beheer en een Hoofddirectie.

¹⁵ Vgl. het hierboven genoemde arrest van de Hoge Raad in zake Heino Krause.

bestuur van de coöperatie verantwoordelijk is voor het gehele concernbeleid.¹⁶ De keuze van een van deze besturingsmodellen heeft consequenties voor de wijze waarop rekening en verantwoording wordt afgelegd aan de leden van de coöperatie, alsmede voor de aansprakelijkheid van bestuurders. Tevens stelt het bijzondere eisen aan de inrichting van de jaarrekening.

c. toenemend gebruik van vennootschapsrechtelijke structuren

Zoals gezegd laat de praktijk zien dat de coöperatieve onderneming wordt ondergebracht in een of meer afzonderlijke dochtermaatschappijen, waarbij de coöperatie fungeert als moedermaatschappij. Een veelvuldig gehanteerde constructie hierbij is dat de coöperatie fungeert als holding, en via een subholding in de vorm van een naamloze vennootschap, centraal concernbeleid voert over de diverse dochtermaatschappijen waarin de verschillende bedrijfsactiviteiten zijn ondergebracht. Een dergelijke inrichting van de coöperatie heeft onmiskenbaar tot gevolg dat de leden op afstand worden gezet van de coöperatieve onderneming. Voordelen van een dergelijke constructie zijn een beperking van aansprakelijkheid en het spreiden van bedrijfsrisico's, logistieke voordelen, en meer in het algemeen het voordeel van een formele scheiding tussen de verenigingsrechtelijke kant en de bedrijfsmatige kant van de coöperatie. Ten aanzien van structuurplichtige coöperaties biedt de constructie als voordeel dat door toepassing van het 'verlichte' regime op het niveau van de coöperatie alle daaronder liggende vennootschappen zijn vrijgesteld van het voor kapitaalvennootschappen geldende structuurregime.¹⁷

De volgende kanttekening wil ik bij deze ontwikkeling maken. Er wordt wel getwijfeld omtrent de mogelijkheid dat een coöperatie al haar bedrijfsactiviteiten kan onderbrengen in kapitaalvennootschappen vanuit de gedachte dat een dergelijke coöperatie niet meer is dan de houder van aandelen in de hierboven bedoelde subholding. Een dergelijke voorstelling van zaken zou er inderdaad toe leiden dat de coöperatie niet meer voldoet aan de wettelijke omschrijving van art. 2:53 lid 1 BW, omdat zij noch rechtstreeks noch via haar dochtermaatschappijen een zakelijk verkeer onderhoudt met haar leden dat in overeenstemming is met haar statutaire doelstelling: de behartiging van het belang van de aangesloten leden. De holdingconstructie is slechts toelaatbaar indien een daarop gerichte dochtermaatschappij feitelijk het zakelijk verkeer met de leden onderhoudt waartoe anders de coöperatie zelf verplicht zou zijn.¹⁸ Uiteraard is hierbij essentieel dat de coöperatie door de uitoefening van doorslaggevende zeggenschap controle blijft behouden over deze *beleidsafhankelijke maatschappij*, zodat zij een centraal concernbeleid kan voeren. Toepassing van het structuurregime op de subholding is om die reden onwenselijk. Een personele unie tussen de coöperatie en de subholding is gewenst in die zin dat (een deel van) het bestuur c.q. de raad van commissarissen van de coöperatie, commissaris zijn in de subholding.

¹⁶ Een voorbeeld hiervan biedt bijv. Friesland Coberco Dairy Foods Holding NV dat als subholding fungeert en waarvan coöperatie De Zeven Provinciën enig aandeelhouder is.

¹⁷ Zie hierover M.E. Schreurs-Engelaar, *a.w.* p. 202 en G.J.H. van der Sangen, *a.w.* p. 264 e.v.

¹⁸ Aldus G.J.H. van der Sangen, *a.w.* p. 262. Evenzo P.J. Dortmond, *De coöperatie; van vereniging naar houdstermaatschappij en beursrechtspersoon*, Kluwer, Deventer 1991, p. 9.

d. toename van het derdenverkeer

De coöperatie heeft qua doelstelling een besloten karakter: de dienstverlening van de coöperatie is gericht op de leden en kent mitsdien een exclusief karakter: uitsluitend leden hebben het recht (en soms de plicht) om van de coöperatie gebruik te maken. Van dit wettelijke uitgangspunt kan bij de statuten worden afgeweken. De dienstverlening aan derden op een soortgelijke wijze als met de leden moet wel ingevolge art. 2:53 lid 4 BW van ondergeschikte betekenis zijn. Naar mijn mening berust art. 2:53 lid 4 BW op een parlementair misverstand. Wat het artikel beoogt te regelen is dat, indien de statuten het toestaan dat de coöperatie ook met derden een soortgelijke dienstverlening onderhoudt als met de leden, een dergelijk derdenverkeer steeds moet passen binnen de doelstelling van de coöperatie, en in het bijzonder bevorderlijk dient te zijn voor de continuïteit en het functioneren van de coöperatie.¹⁹ Het onderhouden van een derdenverkeer van enige omvang impliceert wél dat op het bestuur een bijzondere zorgplicht rust om aan de leden uitleg te verschaffen omtrent de daaraan verbonden risico's, in het bijzonder indien het derdenverkeer op gunstiger voorwaarden plaatsvindt dan met de leden.²⁰ Een derdenverkeer van enige omvang kan evenwel worden ervaren als een verzelfstandiging van de coöperatie ten opzichte van de leden.

e. invloed van andere stakeholders

De ontwikkelingen in het vennootschapsrecht gedurende de afgelopen decennia hebben ertoe geleid dat de factor arbeid een juridisch relevant belang is geworden waarmee bestuur en raad van commissarissen van de coöperatie bij de uitoefening van hun taak rekening dienen te houden. De invloed van de factor arbeid is ook voor de coöperatie op verschillende wijzen juridisch geformaliseerd. Ik wijs op de rol van de ondernemingsraad en in het bijzonder op de aan hem toekomende bevoegdheden op grond van art. 25, 26 en 27 WOR. Bij structuurplichtige coöperaties vervult de ondernemingsraad tevens een rol bij de benoeming van commissarissen.²¹ Ik wijs er in dit verband op dat er thans een unaniem SER-rapport voorligt aangaande een wijziging van het structuurregime voor kapitaalvennootschappen, waarin aan de ondernemingsraad de bevoegdheid wordt toegekend ten aanzien van ten hoogste 1/3 van de commissarissen een 'bijzondere' voordracht te doen.²² De verwachting is dat, indien de SER met een vervolgadvisie komt aangaande een wijziging van het

¹⁹ Zie hierover G.J.H. van der Sangen, *a.w.* p. 92, 93 en 223 e.v.

²⁰ Zelfs indien derden dezelfde vergoeding ontvangen van de coöperatie als de leden, kan dat voor hen gunstiger zijn dan voor de leden, omdat bij een bedrijfscoöperatie doorgaans op de leden de verplichting rust deel te nemen in de financiering, waartegenover in de regel geen afzonderlijke vergoeding staat.

²¹ Zie art. 2:63f lid 4 (recht van aanbeveling) en lid 6 BW (recht van bezwaar tegen de voorgenomen benoeming van een commissaris).

²² Zie het SER-advies d.d. 19 januari 2001 inzake wijziging van het structuurregime voor vennootschappen, en ten aanzien van de positie van de ondernemingsraad p. 56 e.v. Opvallend is dat het kabinet de SER heeft verzocht bij haar advies tevens de uitkomsten van het Corporate Governance-debat te betrekken, alsmede de gewijzigde inzichten omtrent de rol van aandeelhouders.

structuurregime voor coöperaties, in elk geval dit recht ook aan de ondernemingsraad bij coöperaties zal worden toegekend, zodat er ook ten aanzien van deze vorm van medezeggenschap van werknemers geen verschil bestaat met de kapitaalvennootschappen. Verder wijs ik op de rol van de vakbonden bij de CAO-onderhandelingen. En tot slot, op de mogelijkheid voor vakbonden om via een enquêteprocedure het beleid van binnen de coöperatie aan de kaak te stellen.

Meer in het algemeen dienen het bestuur en de raad van commissarissen zich bij de uitoefening van hun taak rekening te houden met alle binnen de coöperatie en de daaraan verbonden onderneming voorkomende relevante deelbelangen. Men denke in dit verband bijvoorbeeld ook aan het milieubelang en het belang van de volksgezondheid, zoals de recente BSE en MKZ-crisis duidelijk hebben gemaakt. Uiteraard geldt voor zowel bestuur als raad van commissarissen het behartigen van het belang van de leden als hoofdnorm. Het nastreven van deze hoofdnorm mag er evenwel niet toe leiden dat de belangen van andere 'stakeholders' ten enenmale aan het belang van de leden ondergeschikt worden gemaakt. In dit opzicht zijn de leden, verenigd in de algemene ledenvergadering van een coöperatie, niet 'de hoogste macht'.²³

4 Consequenties voor de structuur en inrichting van coöperaties

Corporate governance betreft een samenstel van regels ter bevordering van goed bestuur, adequaat toezicht en het afleggen van verantwoording door het bestuur aan in de regel aandeelhouders. De aanbevelingen van de commissie Peters richten zich primair op de samenstelling en werkwijze van, en het afleggen van verantwoording door het bestuur. Ook worden er aanbevelingen gedaan terzake van het voorkomen van tegenstrijdig belangsituaties, zelfverrijking en het stelen van corporate opportuniteiten. De aanbevelingen hebben ook betrekking op de samenstelling, werkwijze en de toezichthoudende taak van de raad van commissarissen, bijvoorbeeld ter bevordering van de onafhankelijkheid van commissarissen ten opzichte van het bestuur, en ter voorkoming van dubbelfuncties. Ten slotte bevat het rapport van de commissie Peters aanbevelingen omtrent de rol en invloed van de algemene vergadering binnen de vennootschap: bezitten zij voldoende invloed om het zittende management ter verantwoording te roepen, en zo ja, zijn er voldoende juridische mogelijkheden dat aandeelhouders ook daadwerkelijk kunnen overgaan tot het uitoefenen van de aan hen toekomende rechten? Sleutelwoorden in dit verband zijn: transparantie van de organisatie en adequate informatievoorziening van het bestuur aan zowel de raad van commissarissen als aan de algemene vergadering.

Al deze aspecten van corporate governance kunnen ook een rol spelen bij coöperaties. Maar er is meer aan de hand. Gezien de bijzondere taakopdracht van het bestuur - het behartigen van de belangen van de leden - en de complexe drievoudige relatie van de leden tot hun coöperatie rust op het bestuur van een coöperatie de

²³ In dat opzicht behoudt het arrest van de Hoge Raad inzake Forumbank (HR 21 januari 1955, *NJ* 1959, 43) nog steeds haar actuele waarde.

verdergaande zorgplicht om aan de leden duidelijk te maken op welke wijze het gevoerde beleid zowel op korte als op lange termijn in het belang is van het goed functioneren van de coöperatie. Tegelijkertijd moeten we constateren dat de leden door de hierboven onder punt 3 genoemde ontwikkelingen juist meer op afstand zijn komen te staan van de gang van zaken binnen coöperatieve onderneming. In concreto rijst dan de vraag of de wijze waarop het bestuur rekening en verantwoording aflegt aan de algemene vergadering voldoende informatie verschaft om een gefundeerde beslissing te nemen omtrent het door het bestuur gevoerde beleid en een eventueel te verlenen décharge. Een direct uitvloeisel van het in Nederland gevoerde corporate governance-debat is dat in de toekomst de vaststelling van de jaarrekening en een eventueel te verlenen décharge als afzonderlijke agendapunten tijdens de algemene vergadering aan de orde dienen te komen. Dit bevordert de zuiverheid van besluitvorming.²⁴ De beoogde wetswijziging zal ook van toepassing zijn op coöperaties, en heeft tot gevolg dat de vaststelling van de winst losgekoppeld wordt van het verlenen van kwijting aan bestuurders. Ook zonder het verlenen van decharge kan dan een eventuele winst worden vastgesteld en beschikbaar zijn voor uitkering.

Vragen kunnen ook rijzen ten aanzien van de wijze waarop de jaarrekening dient te worden ingericht. De praktijk laat zien dat de jaarstukken van met name grote agrarische coöperaties weinig verschillen van de jaarrekeningen van naamloze vennootschappen. Overigens is de keuze om in plaats van een winst- en verliesrekening een exploitatierekening op te nemen, een bevoegdheid van het bestuur.²⁵ Ik merk op dat binnen de agrarische coöperatieve sector vraagtekens worden gezet bij de inrichtingseisen van het jaarverslag voor de coöperatie. Jaarverslagen van coöperaties vertonen door de wettelijke inrichtingseisen grote gelijkenis met die van niet-coöperatieve multinationals. De vraag is dan in hoeverre een jaarverslag van een coöperatie nog vanuit de coöperatieve uitgangspunten kan worden opgesteld, en of de leden daardoor optimaal worden geïnformeerd omtrent het presteren van de coöperatie in relatie tot de leden.²⁶

5 Slotsom

In het concept van de wetgever is de coöperatie een naar het model van de vereniging ingerichte rechtspersoon met een specifieke doelstelling en een besloten karakter. Daarbij past dat het bestuur en het toezicht op het bestuur in handen ligt van uit de kring van de leden benoemde personen. De coöperatieve praktijk laat echter zien dat de leden in toenemende mate op afstand komen te staan van hun

²⁴ Zie wetsvoorstel 27 483, Wijziging Boek 2 BW in verband met kwijting aan bestuurders en commissarissen.

²⁵ Zie in dit verband art. 2:361 lid 2 BW. Zie hierover M.N. Hoogendoorn, 'De commerciële jaarrekening van coöperaties', in: *Coöperaties en nv's: fiscale rivalen?*, G. van Dijk/D. Faber (red.), Van Gorcum, 2000, p. 13-20.

²⁶ Zie hierover Koehorst, Poppe en Van Dijk, 'Hoe coöperatief is het coöperatieve jaarverslag?', *Coöperatie Magazine* maart 1995, p. 2-4 en J. Aukes, 'Jaarverslaggeving van coöperaties: een nieuwe ontwerp-Richtlijn van de Raad voor de Jaarverslaggeving', *S&V* 1997, p. 46-48.

coöperatieve onderneming. De toenemende schaalvergroting, diversificatie van bedrijfsactiviteiten, concernvorming, het onderhouden van relaties met niet-leden alsmede de toenemende invloed van andere stakeholders zijn daaraan debet. Tegen deze achtergrond oefenen bestuur en raad van commissarissen van coöperaties hun taak uit, met als hoofdnorm het behartigen van de belangen van de leden. Het bevorderen van transparantie van de organisatie en het adequaat informeren van de leden ten aanzien van het door het bestuur gevoerde beleid maakt 'cooperative governance' als het ware tot corporate governance in het kwadraat.